

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ – СКЛАДОВИХ МЕХАНІЗМУ СТАБІЛІЗАЦІЇ Й ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. До теперішнього часу фахівцями у галузі економічних наук не знайдена висловлена відповідь відносно сутності й змісту категорії „промисловий потенціал”. Найчастіше у літературі промисловий потенціал асоціюється з певною сукупністю ресурсів, тобто з його ресурсною складовою.

Проте, як видається, ресурсний підхід не повністю розкриває зміст такого економічного явища як промисловий потенціал. Окрім ресурсів функціонування промисловості визначається низкою інших чинників.

Ресурси (у класичному розумінні цього явища) виступають важливою передумовою функціонування промисловості, утім не єдиною й не визначальною. Промислова діяльність господарюючих суб’єктів завжди здійснюється в певному інституціональному полі, є неоднорідною в плані підходів до організації виробничих процесів, інтеграції виробництва тощо. Якість промислового виробництва значною мірою залежить від технологій, що використовуються, а також від промислової політики держави.

Промисловість як галузь економіки являє собою сукупність промислових підприємств, згрупованих за видами економічної діяльності. Проте у випадках, коли промисловість розглядається як засіб, спроможний впливати на хід відтворювальних процесів суспільства, вона ототожнюється із економічним потенціалом, здатним забезпечувати досягнення поставленої мети та розв’язання певних поточних і перспективних проблем суспільного розвитку.

Такий дуалізм промисловості потребує поглиблення досліджень у царині розроблення дієвих методів управління промисловістю, що є запорукою нарощування потенціалу національної економіки [1].

Як вже зазначалося вище, категорії – „промисловість” і „потенціал” – використовують як синоніми, ототожнюючи їхню сутність і роль з індустріальним фактором реформування економіки. Однак, відмітимо, що за певних обставин такий підхід є виправданим. Він ґрунтується на єдності природи ознак промисловості як організаційно-структурної одиниці суспільного розподілу праці і характеристик поняття „промисловий потенціал” – продуктивної сили економічного розвитку.

Нерідко науковці, розробляючи теоретичну мо-

дель промислового потенціалу, вважають, що найпродуктивнішим для визначення розглядаваної дефініції є структурно-організаційний підхід (у межах якого промисловий потенціал розглядається як частка економічного потенціалу країни). У розрізі цієї економічної теорії промисловий потенціал тлумачать як сукупність потенціалів окремих видів економічної діяльності, котрі, в свою чергу, інтегрують можливості первинних ланок промислового виробництва – іншими словами, підприємств, що входять до складу певних ланок виробництва.

Такий методологічний підхід, за нашим уявленням, є доволі продуктивним, він дозволяє чітко визначити місце промислового потенціалу в ієрархічній системі галузей економіки країни та розкрити його структуру через організаційно-господарські складові.

Але, і в цьому ми погоджуємося з деякими дослідниками, бо треба мати на увазі, що як системне утворення промисловий потенціал перевищує просту арифметичну суму потенціалів окремих підприємств. Цей доданок становить синергетичний ефект, який утворюється завдяки плідній взаємодії суб’єктів господарювання.

У процесі формування ринкової моделі економіки пріоритетними напрямками мають стати модернізація, реконструкція промислового виробництва на абсолютно новій технічній основі, активізація інноваційної діяльності, втілення результатів науково-технічних розробок у виробництво, створення принципово нових технологічних процесів, переоснащення усіх без винятку галузей матеріального виробництва і сфери обслуговування. Інтеграція науково-технічної сфери в процеси економічного і соціального розвитку суспільства означає формування системи інститутів, які створюють потужні стимули для генерування новачків, здатних утворювати нові ринки наукомісткої продукції, що забезпечує платоспроможний попит.

На наш погляд, перспективними, першочерговими завданнями для досягнення ефективного розвитку промислового потенціалу України є: орієнтація підприємств на інноваційний розвиток, підвищення конкурентоздатності промисловості, стимулювання експортного виробництва, реструктуризація промислових підприємств, посилення контролю за інвестиційною політикою держави.

Аналіз кожного із зазначених питань є предметом окремого наукового дослідження, адже вимагає глибинних і системних пошукувань. Тому, у межах цієї праці, доречним є окремо зупинитися на питанні розробки дієвих методів управління промисловим потенціалом, що є вагомим важелем нарощування потенціалу промисловості, зокрема, і економічного зростання країни, загалом.

Сучасний стан розвитку технологій вимагає формування принципово нових підходів до управління економікою країни, потребує опрацювання нового інструментарію управління промисловим потенціалом держави України. Посилення тиску на національну економіку із-зовні, процеси глобалізації, поширення транснаціональної конкуренції водночас із втратою Україною значної частки світових ринків, технічна відсталість вітчизняної промисловості, особливо галузей експортного спрямування, є суттєвими перешкодами для розвитку самої промисловості. За таких невітшних реалій, особливого, стратегічного значення набувають питання реструктуризації галузей промислового виробництва, збільшення показників промислового виробництва при зменшенні обсягів використання ресурсів, відхід від експортно-сировинного напрямку економіки, поліпшення інвестиційної привабливості та підвищення конкурентоспроможності.

Безумовно, переведення економіки України на ринкові основи функціонування неможливе без трансформації соціально-економічних відносин у регіонах, без залучення нових методик управління, із застосуванням докорінно застарілої, архаїчної системи централізованих адміністративно-командних важелів. Ситуація ускладнюється й тим, що, на жаль, і самі учасники економічних відносин ще не повністю готові до новацій розвитку промисловості регіонів України. Переважна більшість із них ні технічно, ні економічно, ані психологічно не витримують вимог сьогодення, віддаляючи модернізацію власних підприємств на невизначений термін.

Низький рівень ефективності традиційних методів управління промисловістю, застарілі, аморфні механізми взаємовідносин між державою і бізнесом не стимулюють, а, навпаки, поглиблюють депресію суспільного виробництва. Тому, реструктуризація промисловості регіонів, інноваційний розвиток промисловості є нагальним, актуальним завданням держави.

Є очевидним для всіх – існуючі механізми управління промисловим сектором не можуть подолати такі негативні тенденції його розвитку як структурний перекид у бік галузей з низьким рівнем доданої вартості, повільні темпи оновлення засобів виробництва та впровадження інновацій (насамперед ресурсозберігаючих технологій), недостатня керованість

ходом трансформації на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях, неузгодженість трансформаційних, інноваційних і підприємницьких процесів, відсутність інфраструктурної основи активізації трансформації у промисловому виробництві.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні основи розміщення промислового виробництва та розвитку промисловості на регіональному рівні були закладені А. Вебером, Я. Тінбергеном, А. Шеффле, Я. Фейгіном та іншими науковцями. Методологію дослідження цих процесів розробили О. Алімов, І. Алексєєв, І. Булеєв, О. Вітковський, В. Гончаров, О. Гранберг, В. Гриньова, С. Єрохін, В. Захарченко, І. Лукінов, Ю. Пащенко, Л. Чернюк, А. Чухно та інші вчені. Теоретико-методологічні аспекти управління реструктуризацією промисловості в регіонах розглядали О. Амоша, М. Войнаренко, В. Геєць, М. Герасимчук, М. Кизим, Р. Лепа, О. Поважний, Ф. Поклонський, І. Продіус, О. Чилікін, М. Чумаченко та інші науковці.

Системний аналіз літератури свідчить: існуючі підходи до вирішення зазначеної проблеми спираються винятково на експертно-теоретичні методи, що знижує рівень об'єктивності одержаних результатів. Залишаються недостатньо розробленими закономірності здійснення прикладних процесів реструктуризації промисловості на макро-, мезо- і мікрорівнях. Потребує обґрунтування економічний зміст категорії „реструктуризація промисловості регіону” відповідно до вимог ринкових реалій розвитку промислових підприємств у регіонах. Не визначено детермінанти належного забезпечення регіональної стратегії розвитку промисловості. Не удосконалено методики: управління фінансовим станом і оцінки економічної стійкості промислових підприємств та його ділових партнерів у ході реструктуризації на інноваційній основі; реалізації інвестиційної програми реструктуризації промисловості регіону; стратегічного аналізу реструктуризації промисловості на регіональному рівні. Необхідним є поліпшення механізмів формування регіональної ринкової інфраструктури промисловості. Потребує обґрунтування стратегія відродження промислового потенціалу регіонів України та вдосконалення механізм управління розвитком промисловості регіону.

Метою статті є формулювання теоретико-методологічних засад, на основі яких можливо досягти кардинальних змін у механізмах функціонування промислового потенціалу країни.

Викладення основного матеріалу. У сучасний період розвитку України політика держави в аспекті структурних перетворень на макрорівні повинна зосереджуватися, на нашу думку, на таких напрямках: формування адекватної сучасному ринковому

господарству галузевої структури економіки, здатної забезпечити високий рівень конкурентноздатності на внутрішньому і світовому ринках; проведення активної інноваційно-інвестиційної політики, заснованої на залученні інвестицій із широкого спектру джерел та за умови державного сприяння; створення умов для розвитку найперспективніших, найбільш масштабних у застосуванні технологій промислових виробництв, розроблення наукоємних ресурсозберігаючих програм, фінансування яких має здійснюватися за рахунків бюджету, а вже реалізація результатів цих програм – за рахунок підприємницького капіталу.

Запропонований підхід до реструктуризації промислового виробництва є оптимальним, особливо з урахуванням низької продуктивності промислового виробництва і за умови відсутності реальних державних важелів впливу на приватний бізнес промислового спрямування. Отже, ключовою умовою ефективної багаторівневої реструктуризації є поєднання макроекономічної політики перетворень системи управління економікою з одночасною реструктуризацією окремо взятого підприємства.

На жаль, сучасна економічна наука не виробила дієвих інструментів стимулювання реструктуризації промисловості регіону, метою чого є подолання кризи низькорентабельних і збиткових промислових підприємств. Переважна більшість дослідників опрацьовують вузько специфічні заходи по реструктуризації підприємств у спосіб антикризового управління, змін номенклатури виробленої продукції, коригування активів і пасивів окремих різновидів підприємств тощо.

Визнаючи право авторів на таке локальне уявлення про реструктуризацію промисловості, вважаємо, що аналіз проблем реструктуризації промислового виробництва має відбуватися у межах багаторівневого аспекту досліджуваного поняття. Дослідження проблем реструктуризації промисловості регіону доцільно проводити по таким напрямкам:

- головною метою реструктуризації виробничих ланок економіки є досягнення стабільного стану розвитку наукоємної промисловості, завдяки чому в подальшому повинне відбутися зростання промислового виробництва і підвищення його ефективності;

- реструктуризація промислових підприємств має відбуватися у межах інноваційно-інвестиційних програм, орієнтованих на техніко-технологічне оновлення виробництва, що має забезпечити зростання конкурентоспроможності продукції – як запорука оволодіння значними за кількістю сегментами внутрішнього українського та світового ринків;

- завдання реструктуризації промисловості пов'язують із реструктуризацією виробничо-технологічного ланцюга, внаслідок чого утворюється сукупність

локальних програм реструктуризації виробничого сектору;

- програми реструктуризації на рівні окремих промислових підприємств передбачають нерозривну єдність у часі із реалізацією заходів до перетворення промислової політики держави, зміною стратегії перетворень промисловості на галузевому, регіональному і державному рівнях, завдяки чому реструктуризація набуває системного характеру, може розглядатися як цілісне багаторівневе перетворення структури, форм і методів управління промисловістю регіону.

Концепція розроблення і здійснення програм реструктуризації промисловості регіону виходить з її головної мети – забезпечити заміну застарілого виробничого потенціалу промисловості новим, більш ефективним та, водночас, із мінімальними витратами й ускладненнями.

Реструктуризація завжди пов'язана з масовою заміною (або збільшенням участі) старих елементів господарської системи новітніми. Саме за рахунок цього поліпшується керованість промисловістю. Для промисловості регіону, що характеризується різноманітністю умов виробництва та різноплановістю виробленої продукції, одержати такий ефект вкрай важко, проте необхідно.

У ході реструктуризації промислових підприємств регіону слід виходити з того, що нерентабельний напрям виробництва не має шансів на збереження в ринковому середовищі в незмінному вигляді. З іншого боку, закриття таких виробництв без здійснення заходів щодо ліквідації негативних соціальних наслідків також неприпустимо.

Можна сформулювати наступні альтернативні способи вирішення цієї складної неоднозначної проблеми: проведення колективом промислових підприємств, які підпадають під ліквідацію, заходів щодо їхньої санації; збільшення часу, який відводиться на здійснення заходів з ліквідації напрямів виробництва; перенесення реструктуризації на інші, більш віддалені терміни; виплата передбаченої законодавством тимчасової соціальної допомоги працівникам, що звільняються з підприємства; проведення за державний рахунок комплексу заходів щодо працевлаштування звільнених працівників.

Сукупність викладених положень пропонується як початкова концепція подальшого дослідження економічних проблем реструктуризації промисловості регіону на сучасному етапі розвитку. Концепція дозволяє сформулювати конкретні напрями і пріоритети реструктуризації промислових підприємств регіону.

Встановлено, що програма реструктуризації вітчизняних промислових підприємств на рівні регіону (в перспективі) повинна бути багатоетапною. Перший,

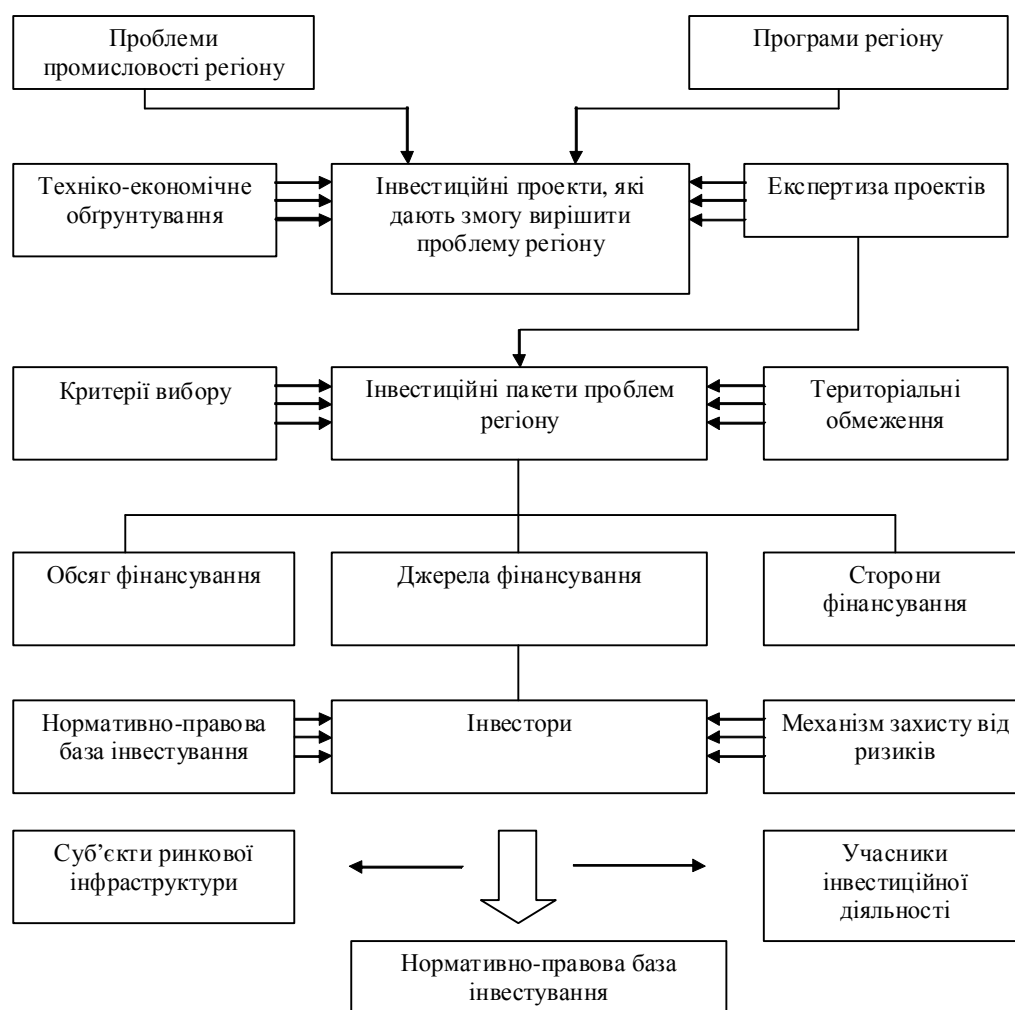

Рис. 1. Механізм реалізації інвестиційної програми реструктуризації

початковий етап характеризується процесами розвитку ринкової і виробничої інфраструктури промислового підприємства. Структурні трансформації визначатимуться посиленням вертикальної кооперації, досягненням необхідних рівнів спеціалізації і концентрації виробництва, формуванням структури управлінських, маркетингових, фінансових, кадрових підсистем.

Другий етап – підвищення в межах реструктуризації досконалості ринкових відносин на промислових підприємствах регіону. Він характеризуватиметься активнішим впливом загальносвітових тенденцій розвитку техніки і технології, підвищенням інституційної і функціональної ролі виробничих відносин.

Подальша розробка моделей окремих процесів реструктуризації спиратиметься на викладені нижче концептуальні положення. Моделі розроблятимуться в три логічно послідовних етапи: виклад концептуальних вимог до створюваних моделей, розробка структурних схем моделей і розробка власне моделей.

Запропоновано наступну структуру й пріоритети концепції реструктуризації промисловості регіону: формування стратегії стійкого розвитку промислових підприємств в умовах реструктуризації виробництва; обґрунтування критерію та системи показників економічної стійкості промислових підприємств; удосконалення системи управління й раціоналізація організаційної структури промислових підприємств регіону в умовах реструктуризації виробництва; реалізація стратегії стійкого розвитку промислових підприємств в умовах реструктуризації виробництва.

Виходячи з того, що для реструктуризації необхідні значні кошти, розроблено механізм реалізації інвестиційної програми реструктуризації промисловості регіону.

При цьому, враховано такі елементи, як: формування інвестиційних пакетів реструктуризації промислових підприємств, розробка механізму стимулювання й захисту від ризиків та системи управління процесом інвестування (отримання і повернення кредитів) (рис. 1).

Висновки. Інвестиційний пакет включає набір інвестиційних проектів реструктуризації промислових підприємств регіону і програму розподілу економічних, технічних, фінансових ресурсів та ризиків між виконавцями за часовим інтервалом (термінами капіталовкладень і окупності). Організація роботи з формування інвестиційних пакетів реструктуризації повинна проходити такі етапи: виявлення напрямів реструктуризації і пріоритетів; визначення інвестиційних пропозицій, здатних здійснити реструктуризацію; формування інвестиційних проектів на основі використання науково-технічного потенціалу суб'єктів інвестиційної діяльності; відбір інвестиційних проектів. Основними видами участі держави та регіону в інвестиційних програмах можуть бути прямі інвестиції (кредит), страхування (гарантовані позики), гранти, пайова участь. Головними елементами механізму управління процесом отримання та повернення кредиту є послідовність процедур кредитування і повернення кредиту.

Література

1. **Промисловий** потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / [Белінська В. М., Бурлака В. Г., Галиця І. О. та ін.] ; відпов. ред. канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерський. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с. 2. **Прушківський В. Г.** Реструктуризація промисловості в регіоні: теорія, методологія, практика: моногр. / В. Г. Прушківський. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 444 с.

Кудріна О. Ю. Теоретико-методологічні засади оптимізації методів управління промисло-

вим потенціалом – складових механізму стабілізації й зростання національної економіки

У статті сформульовано теоретико-методологічні засади, на основі яких можна досягнути кардинальних змін у механізмах функціонування промислового потенціалу країни.

Ключові слова: промисловість, потенціал, промисловий потенціал, реструктуризація промисловості в регіоні.

Кудрина О. Ю. Теоретико-методологические принципы оптимизации методов управления промышленным потенциалом - составляющих механизма стабилизации и роста национальной экономики

В статье сформулированы теоретико-методологические принципы, на основе которых возможно достичь кардинальных изменений в механизмах функционирования промышленного потенциала страны.

Ключевые слова: промышленность, потенциал, промышленный потенциал, реструктуризация промышленности в регионе.

Kudrina O. Yu. Theoretical and methodological principles of optimization methods for control of industrial potential - components of the mechanism of stabilization and growth of national economy

Formulation of a theoretical and methodological principles on which it is possible to achieve fundamental changes in the mechanisms of functioning of the country's industrial potential.

Key words: industry, potential, industrial potential, restructuring of industry in a region.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2012

Прийнято до друку 15.09.2012